

En öl, tack!

En berusningsstudie i centrala Göteborg 2011

Pernilla Gilvad
februari 2012

Rapport 15

Sammanfattning

Under tre helger i november 2011 genomförde RUS en berusningsstudie på 30 restauranger i centrala Göteborg. Syftet var att se i vilken utsträckning kraftigt berusade gäster blir serverade alkohol på restauranger i Göteborg. Detta efter att över 1500 personer genomgått RUS-utbildningen, en utbildning i ansvarfull alkoholservering för att minska överserveringen till berusade personer.

Vid 40 % av försöken blev en kraftigt berusad skådespelare serverad ytterligare en öl. Detta är en ökning till det dubbla sedan föregående mätning genomfördes 2007. Då serverades skådespelarna vid 20 % av försöken.

En trolig anledning till ökningen är att en av de tre delar som metoden (ansvarsfull alkoholservering) bygger på inte fungerat ordentligt de senaste åren. Metoden bygger på utbildning, samverkan och förstärkt tillsyn, där alla delar är lika viktiga för att metoden ska vara verksam. I den stora omorganisation som polismyndigheten genomgått under de senaste åren har RUS tappat den samverkan som tidigare fanns. RUS-rådet har inte varit aktivt på över två år och det samma gäller KMK (krogar mot knark). RUS-rådet och KMK var samverkansgrupper med ett brett deltagande från restaurangbranschen. Till skillnad mot restaurangrådet, som har en mer strategisk inriktning, fungerade dessa grupper som arbetsgrupper för att planera och verkställa målen för RUS och KMK.

Av de 30 restauranger som deltog i studien hade personal från 25 restauranger genomgått RUS-utbildningen. Att antalet restauranger som ännu inte utbildat sin personal var så litet innebär att det inte gick att jämföra resultatet mellan dem och de som utbildat sin personal.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning	2
Inledning.....	3
Bakgrund.....	3
<i>Baslinjemätningen 2003</i>	3
<i>Uppföljning 2006 och 2007</i>	3
Metod	4
<i>Syfte</i>	4
<i>Urval av restauranger</i>	4
<i>Genomförande</i>	4
Resultat.....	6
Slutsats och diskussion	8

Inledning

Enligt alkohollagen skall det råda ordning och nykterhet på krogen. Lagen är en skyddslagstiftning som tillkommit för att värna om människors hälsa och välbefinnande och för att förhindra olägenheter i samband med alkoholservering. De gäster som uppvisar tydliga tecken på berusning, som exempelvis ett sludrande tal, raglande gång, att personen i fråga somnar vid baren eller uppvisar någon annan form av störande beteende, får inte serveras mer alkohol utan skall avvisas från restaurangen. Att servera en märkbart berusad person kan leda till böter eller fängelse i upp till sex månader. Restaurangen riskerar även att förlora sitt alkoholtillstånd.

Bakgrund

RUS-projektet (Restauranger Utveckling Samarbete) startade i september 2002 av Göteborgs Restaurangråd med representanter från restaurangbranschen, Göteborgs Stad, polismyndigheten i Västra Götaland, SHR (Sveriges Hotell och Restaurangföretagare) samt HRF (Hotell och Restaurangfacket). Göteborgs Stad representerades av tillståndsenheten och cityenheten. RUS är idag en permanentad verksamhet som ligger som en del av det förebyggande arbetet på Tillståndsenheten inom Social resursförvaltning i Göteborgs Stad.

RUS syfte är att förebygga och minska våld och skador som är en konsekvens av att folk dricker sig allt för berusade eller använder narkotika på krogen. Ett av delmålen är att minska serveringen till berusade gäster. RUS arbetar efter metoden ansvarfull alkoholservering, en vetenskapligt utvärderad metod. Metoden bygger på tre delar, utbildning, samverkan och förstärkt tillsyn, där alla delar väger lika tungt. Metoden utvärderas kontinuerligt genom olika typer av studier som genomförs i restaurangmiljö, så som berusningsstudier, ungdomsstudier och narkotika studier.

Den första berusningsstudien i Göteborg genomförde RUS i februari 2003, vid uppstarten av RUS. Studien fungerade som en baslinjemätning, en kartläggning kring hur vanligt det var att berusade personer blev överserverade alkohol i centrala Göteborg. Samtidigt startade RUS en tvådagarsutbildning i ansvarsfull alkoholservering, den så kallade RUS-utbildningen. Utbildningen handlar om alkoholens medicinska effekter, alkohollagen, berusning, våld, narkotika och konflikthantering. Syftet med utbildningen är att öka medvetenheten och ansvarstagandet hos krögare och personal. Sedan starten har över 1500 personer deltagit i utbildningen. Av de 30 restauranger som ingick i studien har alla utom 5 skickat personal på RUS-utbildningen.

Baslinjemätningen 2003

Baslinjemätningen utfördes under februari 2003 (RUS rapport 3 "Hur berusad kan man bli", Louise Bergman 2003). 30 krogar i centrala Göteborg valdes ut med hjälp av listor från tillståndsenheten. Samtliga restauranger hade sena öppettider, till 03.00 eller 05.00, och vände sig till en publik på över 20 år. Syftet var både att studera alkoholserveringen till kraftigt berusade gäster på Göteborgs krogar samt att få en nulägesanalys.

Skådespelarna blev serverade i 50 % av fallen. Det var särskilt enkelt att bli serverad på en lördag. Resultatet visade inte på någon könsskillnad när det gällde bartenderns beteende, eller benägenhet att servera eller inte. Det gick inte heller att signifikant säkerställa något samband med de variabler som fylldes i protokollen t.ex. antal gäster i lokalen, bartenderns ålder etc. Dock visade resultatet på en tendens till att det var enklare att bli serverad när det fanns få gäster i lokalen.

Uppföljning 2006 och 2007

Under tre helger i mars och april 2006 gjordes en uppföljande berusningsstudie, på samma restauranger som i baslinjemätningen från 2003 i Göteborgs city (RUS rapport 6 "Onyktert på krogen", Pernilla Gilvad, 2006). Detta efter att 540 personer hade deltagit i RUS-utbildningen,

över en period på ca 3 år. Metoden som användes var den samma som vid baslinjemätningen. I 37 % av fallen blev skådespelaren serverad ytterligare alkohol. Det var en liten förbättring jämfört med 2003, men så pass liten att den inte var möjlig att säkerställa statistiskt.

Ytterligare en studie genomfördes på samma sätt ett år senare, i februari 2007 (RUS rapport 9 "En öl till?", Maja Andersson, 2007). RUS kunde då konstatera en kraftig minskning då skådespelaren bara blev serverad vid 20 % försöken.

Under tiden mellan studierna 2006 och 2007 skedde en förändring hos de myndigheter som RUS samverkar med. Polisen fick utökade resurser och bildade nya grupper som utförde insatser på krogen. Dialogen mellan dessa grupper, och med krögare och annan krogpersonal, var en helt annan än tidigare. I stället för att endast åka på larm arbetade polisen mer förebyggande i sitt arbete med krogen. Den samordnade tillsynen och samverkan mellan andra myndigheter, främst mellan polisen och tillståndsenheten förbättrades också.

Metod

Två manliga skådespelare i åldrarna 25-30 valdes ut efter intervjuer och audition. Ett standardiserat berusningsbeteende tränades in med hjälp av tidigare videoinspelningar från FHI (Folkhälsoinstitutet) och bedömdes av en skådespelare som genomfört berusningsstudier på flera orter i Sverige under många år. Detta för att säkerställa att berusningsnivån var densamma både mellan skådespelarna och i jämförelse med tidigare studier.

Metoden som användes var den samma som vid de två senaste mätningarna, 2006 och 2007. Den ursprungliga metoden som användes vid baslinjemätningen byggde på observationer gjorda av två skådespelare och två observatörer. Vid denna mätning användes bara två skådespelare. I stället var det den nyktre skådespelaren som fick agera observatör.

Syfte

Syftet med studien är att studera i vilken utsträckning restaurangpersonalen serverar alkohol till kraftigt berusade gäster i Göteborg. Syftet är också att utvärdera effekterna av RUS arbete och den metod RUS arbetar efter.

Urval av restauranger

I studien ingick i stort sett samma restauranger som vid baslinjemätningen och vid mätningarna 2006 och 2007. Några nya restauranger tillkom av den anledningen att några av de gamla helt enkelt inte fanns kvar. Nya restauranger i studien blev antingen en ny restaurang på samma adress, eller en närliggande med en ungefärlig inriktning som den ursprungliga.

Restaurangerna valdes ursprungligen ut med hjälp av listor från Tillståndsenheten. Kriterier för restaurangerna var att det skulle ha sena öppettider och vända sig till en publik över 20 år. Idag kan några av restaurangerna som ingår i studien ha en publik även under 20 år. Däremot har alla öppet till 03.00 eller senare. De ändringar som förekom i urvalet av restauranger har ingen påverkan på jämförbarheten i de olika mätningarna.

Vilka restauranger som valts ut, samt resultatet från varje enskild restaurang, är konfidentiellt material som enbart RUS har tillgång till.

Genomförande

Studien genomfördes under tre helger i november 2011, under fredagar och lördag, detta innebär att torsdagarna utesluts i undersökningen. I genomsnitt besöktes fem restauranger per kväll och

upplägget var det samma för samtliga kvällar. Besöken gjordes mellan klockan 23.00 och omkring 02.00. Skådespelarna turades om att spela berusade och att agera observatörer.

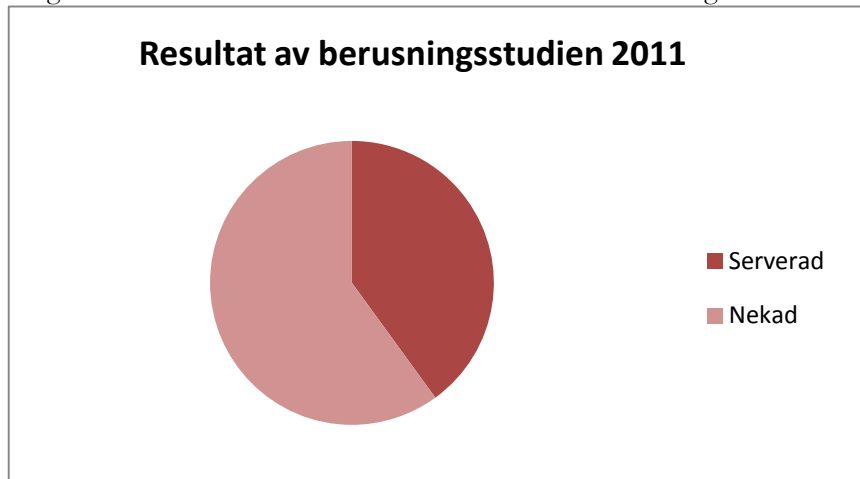
Skådespelarna gick tillsammans in på restaurangen. Båda var nyktra när de kom eftersom de inte skulle kontrollera entrépersonalens beteende. Observatören beställde först en öl och inväntade skådespelaren vid baren. Skådespelaren gick på toaletten en stund för att fyllna till och vinglade sedan fram till sin nyktra kompis. Vid baren uppvisade han flera olika tecken på berusning. Den nyktra observatören förstärkte beteendet genom att hjälpa honom och t.ex. säga ”Måste du alltid bli så full” eller ”Hallå vakna, du sover väl inte”. När de var säkra på att barpersonalen fått tillräcklig tid att se dem gjorde skådespelaren sin beställning. Om de blev serverade gjorde de sig diskret av med ölen och lämnade stället.

Efter varje besök fyllde de i varsitt protokoll. I protokollen dokumenterades bland annat ljudnivå, antal gäster, ordningsläge och hur de övriga i personalen agerade, för att få en helhetsbedömning av besöket.

Resultat

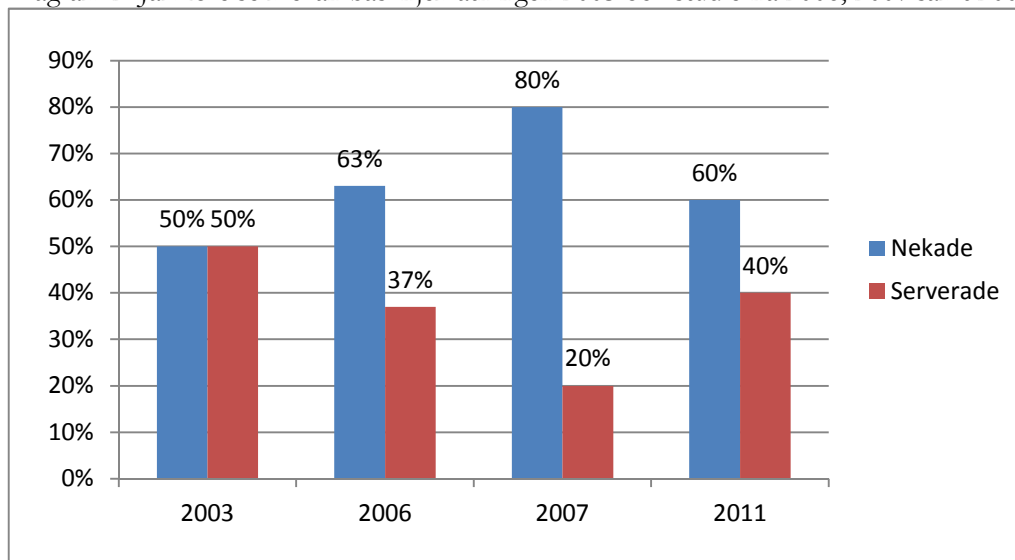
Av de 30 restauranger som besöktes serverades skådespelaren ytterligare alkohol på 12 ställen, och blev nekad på 18. Detta innebär att det serverades vid 40 % och nekades vid 60 % av försöken, se diagram 1.

Diagram 1. Antal serveranden och nekanden vid undersökningen 2011.

I diagram 2 ser vi en jämförelse mellan de berusningsstudier som genomförts i Göteborg. Efter att det vid den senaste mätningen 2007 blivit en rejäl nedgång, stiger det åter 2011. Vid jämförelser måste man beakta att det finns skillnader mellan undersökningstillfällena och att situationen vid försöken alltid ser olika ut. Det är inte samma personal, inte samma gäster och inte samma dag och tidpunkt. Förhållandena är olika vid varje försök. Styrkan i denna typ av studier är i första hand som en nulägesbeskrivning men den ger en fingervisning om i vilken mån RUS som metod har implementerats.

Diagram 2. Jämförelse mellan baslinjemätningen 2003 och studierna 2006, 2007 samt 2011

Av de 18 restauranger som nekade skådespelaren att beställa så erbjöd 5 av dem ett glas vatten eller annat alkoholfritt alternativ i stället. 2 av restaurangerna avvisade skådespelaren från lokalen, precis som alkohollagen kräver.

Vid mätningen 2011 kunde inga samband hittas mellan några av de parametrar som mäts så som om det är hög eller låg ljudvolym, ljust eller mörkt i lokalen, hur mycket övriga gäster som finns i lokalen, vilken berusningsnivå som rådet på övriga gäster samt det allmänna ordningsläget. Inga samband har heller hittats mellan om servering skedde eller inte beroende på vilket kön eller vilken ålder serveringspersonalen hade eller vilken tid eller dag försöken genomfördes.

Då en del i RUS metod bygger på utbildning undersöktes utfallet på de restauranger som skickat personal på RUS-utbildningen. Att göra denna typ av undersökning medför dock vissa problem då vi inte vet om personalen som arbetade den aktuella kvällen genomgått utbildningen eller ej. Inom restaurangbranschen är personalen mycket rörlig vilket också kan innebära att en person som gått RUS-utbildningen, genom en tidigare arbetsgivare, arbetade den aktuella kvällen på någon av de restauranger som vi klassat som ej utbildade. 25 av de 30 restauranger som ingick i studien hade skickat personal på RUS-utbildningen, 14 stycken så sent som 2011. Det finns en liten skillnad mellan restauranger som skickat personal på RUS utbildningen och inte. Skillnaden är dock inte statistiskt signifikant.

Det finns inte heller någon mätbar skillnad mellan de försök som genomfördes på krogar som stänger 03.00 och de som stänger 05.00.

Slutsats och diskussion

Antalet försäljningar till den kraftigt berusade skådepelaren har fördubblats sedan den förra mätningen. Då var den 20 % idag är den 40 %.

RUS arbetsmetod bygger på att arbeta från tre fronter, utbildning, samverkan och förstärkt tillsyn. Idag har över 1500 personer genomgått RUS-utbildningen, främst från restauranger i centrala Göteborg. Personalomsättningen är dock hög i krogbranschen. Det är ofta unga människor som arbetar en relativt kort period, och det är viktigt att krögarna fortsätter att skicka personalen på RUS-utbildning för att upprätthålla en hög nivå på personalens kunskaper. Samverkan har framför allt skett genom restaurangrådet där företrädare för SHR och HRF representerat branschen. Även om tillsyn är en del av metoden arbetar RUS inte direkt med tillsyn själv. I stället verkar RUS för att det sker en god och regelbunden tillsyn av restaurangverksamheten.

Under de senaste åren har det skett en förändring hos de myndigheter som RUS samverkar med. Från att ha fått utökade resurser och bildat nya grupper, runt 2006 och 2007, som skulle utföra insatser på krogen finns idag i princip ingen samverkan kvar alls. Då var polismyndigheten på gång med ett ökat förebyggande arbete med så väl uniformerad som civil polis och en ökad samverkan kring tillsyn. Att det hände mycket dessa år syntes tydligt på de berusningsstudier som genomfördes 2006 och 2007, med en signifikant minskning av antalet serveringar till kraftigt berusade.

I den stora omorganisation som polismyndigheten genomgått under de senaste åren har RUS tappat den samverkan som tidigare fanns. RUS-rådet har inte varit aktivt på över två år och det samma gäller KMK (krogar mot knark). RUS-rådet och KMK var samverkansgrupper med ett brett deltagande från restaurangbranschen. Till skillnad mot restaurangrådet, som har en mer strategisk inriktning, fungerade dessa grupper som arbetsgrupper för att planera och verkställa målen för RUS och KMK. Ett konkret exempel på denna samverkan är implementering och uppföljning av RUS-utbildningarna. Utbildningsinsatserna får full kraft först om de verkligen implementeras på de enskilda krogarna. Detta förutsätter en fungerande samverkan.

För att kunna nå det optimala målet, att alla som är för berusade blir nekade och avvisade, så krävs det att alla parter fortsätter att arbeta för detta. RUS har sedan hösten 2011 fördubblat antalet RUS-utbildningar för att svara upp mot efterfrågan. Tillsyn genomförs regelbundet. Det som fattas idag och som måste bli bättre är samverkan mellan myndigheter och restaurangbransch.